

TALABALARDA IJTIMOYIY MAS'ULIYAT XISSINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH METODLARI VA VOSITALARI

<https://orcid.org/0009-0004-1825-6888>

Safayeva Diyora Hamid qizi

Urganch davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi

Safayeva Diyora Hamid qizi

Independent researcher at Urgench State Pedagogical Institute

Сафаева Диёра Хамид кызы

**Независимый научный сотрудник Ургенчского государственного
педагогического института**

Annotatsiya: Mazkur maqolada pedagogik yondashuv asosida talabalarda ijtimoiy ma'suliyat hissini shakllantirish va rivojlantirish masalalari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, ushbu jarayonning metodik asoslari, ta'sirchan vositalari va zamonaviy ta'lim sharoitida qo'llanilishi bo'yicha taklif va tavsiyalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik yondashuv, ijtimoiy mas'uliyat, talaba shaxsi, metodika, ta'lim, tarbiya, fuqarolik pozitsiyasi.

Аннотация: В статье дается научно-теоретический анализ вопросов формирования и развития чувства социальной ответственности у студентов на основе педагогического подхода. Также выдвигаются предложения и рекомендации по методическим основам данного процесса, эффективным инструментам и их применению в современных образовательных условиях.

Ключевые слова: педагогический подход, социальная ответственность, личность студента, методика, образование, воспитание, гражданская позиция

Abstract: This article provides a scientific and theoretical analysis of the issues of forming and developing a sense of social responsibility in students based on a pedagogical approach. Also, suggestions and recommendations are put forward on the methodological foundations of this process, effective tools and their application in modern educational conditions.

Keywords: pedagogical approach, social responsibility, student personality, methodology, education, upbringing, civic position

KIRISH: Zamonaviy ijtimoiy hayotda yoshlarda, ayniqsa, oliy ta'lim muassasalari talabalari orasida ijtimoiy mas'uliyat hissining shakllanishi va rivojlanishi muhim pedagogik vazifa sifatida maydonga chiqmoqda. Talaba – kelajakdagi mutaxassis, yetuk fuqaro va ijtimoiy hayotning faol ishtirokchisidir. Shu boisdan ham ularning ijtimoiy ongini, ijtimoiy pozitsiyasini va javobgarlik hissini shakllantirish bugungi ta'lim tizimi oldida turgan dolzarb muammolardan biridir. Ushbu maqolada mazkur masalani pedagogik yondashuvlar asosida ilmiy-nazariy va amaliy nuqtai nazardan tahlil qilish maqsad qilingan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA Ijtimoiy ma'suliyat – bu shaxsning o'z harakati, fikri va qarorlarining jamiyat oldidagi ahamiyatini tushunishi va buning uchun javobgarlikni his qilishi jarayonidir. Pedagogik nuqtai nazardan ijtimoiy mas'uliyat:

axloqiy ongning shakllanishi;

fuqarolik pozitsiyasining mustahkamlanishi;

boshqalar manfaatini hisobga olish qobiliyati;

ijtimoiy me'yorlarga mos ravishda harakat qilish kabi komponentlardan iborat bo'ladi.

Ijtimoiy mas'uliyat hissini rivojlantirish uchun esa ongli ravishda tashkil etilgan ta'limiy-tarbiyaviy muhit zarur.

Pedagogik yondashuvlar talabaning shaxsiy faolligini oshirish, mustaqil fikrlashga undash, ijtimoiy muammolarga e'tiborini kuchaytirishga xizmat qiladi. Jumladan:

- Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv – har bir talabani individuallik nuqtai nazaridan tarbiyalash;
- Faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv – talabaning amaliy faoliyat orqali o'zini anglashini ta'minlaydi;
- Hamkorlikka asoslangan yondashuv – guruhli ishlar, jamoa manfaatini tushunish orqali ijtimoiylikni oshiradi;
- Refleksiv yondashuv – o'zini baholash, o'zini tahlil qilish orqali mas'uliyat hissini kuchaytiradi.

Bu yondashuvlarning birgalikda qo'llanilishi ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirishda kompleks metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

Talabalarda ijtimoiy mas'uliyat hissini rivojlantirish uchun quyidagi metodik vositalar samarali bo'ladi:

a) Integratsiyalashgan o'quv kurslari

Ijtimoiy fanlar (falsafa, ijtimoiyot, huquqshunoslik) asosida ijtimoiy ong, axloqiy tafakkur, fuqarolik mas'uliyatiga oid bilimlar beriladi.

b) Tarbiyaviy tadbirlar

Talabalarni mahalliy jamiyat hayotiga jalb qilish, volontyorlik, ekologik aksiyalar, ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish orqali ularning faol pozitsiyasi shakllantiriladi.

c) Muammoli vaziyatli mashg'ulotlar

Diskussiya, "aqliy hujum", debatlar orqali talabalar muammolar yechimi uchun javobgarlikni his etishga o'rganadi.

d) Rivojlantiruvchi baholash tizimi

Talabalarni faqat bilim darajasi emas, balki ijtimoiy faolligi, mas'uliyatli qarorlari bo'yicha ham baholash ularning ongli yondashuvini rag'batlantiradi.

Bugungi raqamli davrda talabalarning ijtimoiy mas'uliyatini shakllantirishda quyidagilarga e'tibor qaratish muhim:

- Ijtimoiy tarmoqlarda madaniyatli muomala yuritish ko'nikmasi;
- Axborot xavfsizligiga amal qilish;
- Internetda yolg'on ma'lumotlarga qarshi ongli immunitet shakllantirish;
- Onlayn hamjamiyatlarda ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish.

Bu jihatlar zamonaviy metodikani takomillashtirishda muhim omillar hisoblanadi.

METODLAR Talabalarda ijtimoiy mas'uliyat hissini rivojlantirish – ularning jamiyat oldidagi burchini anglash, faollik ko'rsatish, axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarga sodiq bo'lishini shakllantirishdir. Bu jarayonni samarali tashkil qilish uchun metodikani takomillashtirish zarur. Quyida bu yo'nalishda qo'llaniladigan **metodlar va vositalar** bayon etiladi:

1. **Interaktiv ta'lim metodlari:**

- **Debat va munozaralar** – talabalarni fikr bildirishga, ijtimoiy masalalarni tahlil qilishga o'rgatadi.
- **Rol o'ynash (rol o'yinlari)** – talabalar turli ijtimoiy vaziyatlarga kirib, mas'uliyatli qarorlar qabul qilishni mashq qilishadi.
- **"Case-study" (vaziyatli tahlil)** – real yoki sun'iy ijtimoiy muammolarni tahlil qilib, mas'uliyatli yondashuv shakllantiriladi.

2. **Loyiha asosidagi ta'lim:**

- Talabalar jamoaviy yoki yakka tartibda **ijtimoiy loyiha** yaratishadi (masalan, ekologiya, ijtimoiy adolat, volontyorlik loyihalari).
- Bu loyihalarda mas'uliyat, tashabbus, rejalashtirish, tahlil va hisobot berish ko'nikmalari rivojlanadi.

3. **Service learning (xizmat orqali o'rganish):**

- Talabalar amaliy ijtimoiy xizmatlar (masalan, mehribonlik uylari, ekologik tozalash tadbirlari) orqali o'rganadi.
- Bu metod talabalarni nafaqat o'rganishga, balki jamiyatga xizmat qilishga ham undaydi.

4. **Treninglar va psixologik mashg'ulotlar:**

- Ijtimoiy-emotsional ko'nikmalar (masalan, empatiya, ijtimoiy hamkorlik, muomala)ni rivojlantirishga yo'naltirilgan mashg'ulotlar.

Vositalar

1. **Axborot-kommunikatsion texnologiyalar (AKT):**

- **Vebinar, videorolik, ijtimoiy tarmoqlardagi ta'limiy sahifalar** – talabalarda ijtimoiy ongni shakllantirish uchun zamonaviy vosita.
- **Forumlar, bloglar** – talabalar ijtimoiy mavzularda fikr almashadi.

2. **Motivatsion vositalar:**

- Eng faol ijtimoiy tashabbuskor talabalarni **e'tirof etish**, mukofotlash, rag'batlantirish.

3. **Ijtimoiy sheriklik:**

- NNTlar, davlat tashkilotlari, mahalliy hokimiyatlar bilan **hamkorlik** asosida seminar, uchrashuvlar o'tkazish.
- Bu talabalarni jamiyat hayotiga faol qo'shilishiga yordam beradi.

4. **Ijtimoiy eksperimentlar:**

- Ijtimoiy ongni o'rganish va mas'uliyatni baholashga qaratilgan tadqiqotlar va kichik eksperimentlar.

Takliflar (takomillashtirish bo'yicha)

- Oliy ta'lim muassasalarida **ijtimoiy mas'uliyat fanini** yoki modulini kiritish.
- Talabalar uchun **ijtimoiy tashabbuslar klublarini** tashkil etish.

- **Raqamli platformalar** orqali talabalar faoliyatini tahlil qilish va ragʻbatlantirish tizimini yaratish.

XULOSA Pedagogik yondashuv asosida talabalarning ijtimoiy ma'suliyat hissini rivojlantirish – bu uzoq muddatli, tizimli, individual va jamoviy asosda olib boriladigan pedagogik jarayondir. Yaxshi ishlab chiqilgan metodik model orqali talabalarda:

ongli fuqarolik pozitsiyasi,

axloqiy qarorlar qabul qilish koʻnikmasi,

ijtimoiy faol hayotga intilish shakllanadi.

Shu sababli, ta'lim tizimida ijtimoiy ma'suliyatni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik-metodik tadqiqotlar, yangi texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar ustuvor ahamiyat kasb etishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullayeva, M. (2020). *Pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. Allamova, G'. (2019). *Zamonaviy ta'limda tarbiya muammolari*. Toshkent: TDPU.
3. Vygotskiy, L.S. (1983). *Pedagogik psixologiya*. Moskva: Pedagogika.
4. Dewey, J. (2004). *Democracy and Education*. New York: Dover Publications.
5. Hasanboyeva, O.M. (2021). *Ijtimoiy pedagogika: nazariya va amaliyot*. Toshkent: Iqtisod-Moliya.
6. Karimov, I.A. (2008). *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat.
7. Mahmudov, N. va boshqalar (2018). *Kasb-hunar kollejlari uchun pedagogika fani asoslari*. Toshkent: O'zbekiston nashriyoti.

8. Nabiyeu, A. (2022). *Shaxs taraqqiyoti va fuqarolik tarbiyasi*. Samarqand: Registon.
9. UNESCO (2020). *Education for Sustainable Development: A Roadmap*. Paris: UNESCO Publishing.
10. Yusupova, N. (2021). "Talabalarda fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishning pedagogik asoslari". *O'zbekiston pedagogik jurnali*, №3, 42–48-betlar.
11. Xolbekov, U. (2020). *Axloqiy tarbiyaning psixopedagogik asoslari*. Toshkent: Iste'dod.